

DİNLERİN TARİHİ

www

DİNLERİN TARİHİ

İlk insanlar, Taş Devrinden başlayarak tanık oldukları olayları doğadışı güçler ve varlıklarla açıkladı. Daha sonra çok tanrılı (Paganizm) anlayışı hakim oldu. Pagan anlayışı dünyanın birçok yöresine yayıldı.

Yunan ve Roma Pagan inancından etkilendi. Yunan mitolojisindeki tanrılar anlayışı, bazı isim değişikliği ile Romalılara geçti. Antik Yunan ve devamı olan Romalılarda insan şeklinde olan ana tanrı Zeus ve diğer tanrılar (12 adet, 8'i erkek 4'ü kadın), Titanlar ve Yarı Tanrılar kavramı ile zengin bir mitoloji oluştu.

***

Animizm, dünyadaki her yer ve şeyin ruhu var görüşüne dayanır. Bu görüş daha sonra Hristiyanlık dinini etkiledi. Her kasaba veya binanın koruyucu azizi kavramı bu şekilde yaşatıldı.

Benzer şekilde bütün büyük dinlerde "Dualizm" anlayışı ortaya çıktı. Buna göre dinde iyiler ve kötüler kavramı benimsendi. İyiler; Tanrı ve Melekler, kötüler ise Şeytan, İblis, kötü ruhlara olarak tanımlandı.

***

Japonya hala yaygın olan Şinto dininde, doğadaki her varlığın bir tanrısı olduğu inancı vardır. Buna göre insanların inandığı gök ve yer tanrısı tarafından yaratılmış binlerce tanrı (8 milyon) söz konusudur.

Hindistan'da Buda'nın kurucusu olduğu din anlayışı, Budizm, geniş bir taban buldu. Yokluk ve acı ile yaşamaya alışma, mutlu olma inancına dayanan Budizm günümüzde hala geniş bir bölgede etkin durumdadır.

İran'da ortaya çıkan Zerdüşt dini, dinler tarihindeki ilk tek tanrılı din kabul edilmektedir. Bu dinin kurucusu Zerdüşt'ün MÖ 1500-1000 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır. Kutsal kitap Avesta'dır. Bu inanışta, Tanrı kabul edilen Ahura Mazda iyi Ehriman ise kötü güç olarak kabul edilir. Bazı kaynaklar Zerdüşt'ü peygamber olarak kabul etmektedir.

Asya kökenli olan ve Orta Asya Türklerinin de kabul ettiği Tengricilik, Şamanizm ve Animizme dayanır. Şamanizm'de ata ruhları ve doğa varlıklarına tapınma vardır. Gök tanrı en önemli ve büyük tanrıdır. Orta Asya'da Türklerde dini inanış, İslam Dinine kadar değişik aşamalardan geçti. Zerdüşt Dini, Budizm, Manizm (Mani, gökyüzünün oğlu), Şamanizm, Burkan dini (Burkanizm) etkili oldu. Türklerde, 8, 9, 10, 11.yıllarda Araplarla ilişkiler artınca İslamiyet giderek yayıldı ve en etkin din oldu.

TEK TANRILI DİNLER

Tek tanrılı dinler Peygamber Hz. İbrahim ile başladı ve aynı soydan gelen peygamberlerle devam etti. Bütün peygamberler Orta Doğu topraklarından çıktı.

Hz. İbrahim (MÖ 1700), tek tanrıya inanan ve bu inancı yayan ilk kişidir. Aşağı Mezopotamya'da Ur şehrinde doğduğu halde Güneydoğu Anadolu'da Urfa/ Harran'da yaşadı.

Hz. Musa (MÖ 1250), Museviliğin kurucusu olan kişidir. Mısır'da 2. Ramses dönemine rast gelmektedir.

Hz. Süleyman (MÖ 1000), Musevilik tarihinde ve Kudüs'ün yapımında çok önemli yeri olan bir peygamberdir. Uzun yıllar yaşadığı sanılıyor.

Yahudilerin, kutsal şehir olan Kudüs'te iki defa çıkarılmaları Yahudi tarihinin en önemli olaylarından biridir.

1. Yahudi Göçü (MÖ 586), Babil Dönemi, Nebukadnazar, Kudüs'un alınması,
2. Yahudi Göçü (MS 70), Roma İmparatorluğu Dönemi, Kudüs'ün alınması, Yahudilerin sürülmesi.

Hz. İsa, Hristiyanlığın kurucusu (Doğum: 24-25 Aralık/Noel - Ölüm: MS 33) Roma İmparatoru Augustus (MÖ 31-MS 14) döneminde doğdu. Temel felsefesi: İnsanlar Tanrının çocuklarıdır, düşmanını dahi sev, hep iyilik yap.

Hz. Muhammet, Müslümanlığın kurucusudur. (MS 570-622) İslam dini kısa sürede Arabistan, Suriye, Irak, İran, Mısır, Kuzey Afrika, İspanya, Etiyopya, Afganistan, Güney Doğu Asya ve Anadolu'ya yayıldı. Müslümanlığı kabul eden Türkler döneminde (Selçuklu ve Osmanlı) tüm Anadolu, Balkanlar ve bir kısım Avrupa ülkelerine ulaştı.

HRİSTİYANLIK VE MÜSLÜMANLIK

HRİSTİYANLIK

Hristiyanlık, Hz. İsa'nın 36 yılında Romalılar tarafından idam edilmesinin öncesi ve sonrasında meydana gelen olaylardan çıktı. Hristiyanlığın kutsal kitabı "Kitab-ı Mukaddes" yani İncil, Eski Ahit ve Yeni Ahit'ten oluşur. Eski Ahit, Tevrat'tır. Yeni Ahit ise Pavlus, Markos, Lukka ve Matta tarafından yazılan farklı 4 İncil'den oluşur.

Yazarı belli olmayan "Yuhanna İncil'i" diğer bir kutsal kitaptır.

İncil, kelime olarak "Müjde" demektir.

Hristiyanlık, Yahudiliğin içinden çıkmıştır. Hz. İsa bir Yahudi'dir. Hristiyanlığa, etnik olmayan, evrensel olan Museviliktir denmektedir.

Hz. İsa'yı tanıtan Vaftizci John'dır (Yuhanna-Yahya Peygamber). Hz. İsa, Yuhanna tarafından gölde yıkandıktan sonra tanrının elçisi olduğu söylenmiş ve vaazlarla bu bilgi yayılmıştır. Havariler aracılığı ile yeni din yani Hristiyanlık her yana yayılmıştır. Romalılar Hristiyanlığı resmi din kabul edince (324) her yerde kiliseler yapılmıştır. Kudüs, Antakya, İstanbul, Atina, Roma vs... Roma'daki Kilisenin Başpiskoposu olan ve idam edilen Petrus'dan dolayı Roma Kilisesi liderine "Papa" denmiştir.

*****

Hristiyanlık akidesinin temeli “Kutsal Teslis” tir. Holy Trinity (Kutsal Üçlü); Tanrı (Baba), Oğul (İsa), Kutsal Ruh’tur (Cebrail).

Hristiyanlıkta teolojinin en çok tartıştığı konu bu üçlünün ilahi özellikleridir. Kiliselerin ayrılığının temelinde bu yatar.

Kiliselerle beraber gelişen okullarda bu teolojik görüş hep hakim olmuştur. “Kilise Babaları” denen Hristiyan düşünürler, Avrupa’da Rönesans ve Reforma kadar bu tutucu düşünceyi korumuşlardır. Ancak 12, 13 yy. dan sonra aykırı fikirler ortaya çıkmaya başlamıştır.

“Kilise Babaları” Yunan felsefesine şiddetle karşıdrlar. Aristo’yu benimsemezler. Doğa olaylarının açıklanmasında daha o çağlarda başlayan “İMAN” ve “AKIL” yolu ile çözümde, kesinlikle imandan yanadırlar.

500 yıllarında, Aristo’nun Organon eserini Latinceye tercüme eden ve iman ile akıl arasında bağ kurmaya çalışan araştırmacılar şiddetle dışlandı ve Aristo’nun eserleri, dine karşı ve sapıklık denerek yok edilmek istendi.

Aristo için önemli olan akıldır. Akla uygun olmayan ve doğrulanmamış şey şüphelidir. Buna karşılık Eflatun, aklın yetmediği yerde manevi değerlere yani inanca yer veriyordu. Bu düşünüş tarzı “Hristiyan Babalar”ın çok işine geldi.

*****

Hristiyanlık tartışmasında Roma kaynaklı, “Evrensel ve Doğru” anlamındaki “Katolik” inancına göre Tanrı, Hz. İsa ve Kutsal Ruh ölümsüzdü. Buna karşılık, Doğu Roma’da ortaya çıkan Hz. İsa’nın ölümlü olduğunu ileri süren görüş “Ortodoks” olarak kabul edildi. Roma ve İstanbul Kiliseleri ayrıldı ve birbirini aforoz etti. Katolik (Latin) - Ortodoks (Yunan) ayrımı ortaya çıktı. Sonraki yıllarda (1517) Protestan ve Anglikan Kilisesi vs ortaya çıktı. Avrupa’daki din savaşları 100 yıl devam etmiş ve 1648 de Westfalya anlaşması ile sona ermiştir.

Hristiyanlıkta Kilise-Devlet İlişkileri

Batı Roma'da, imparatorluk kısa süre içinde zayıfladığı için kilise güçlendi ve devletin yerine tek otorite oldu. Katı Katolik inancı nedeniyle Papalık büyük güç kazandı ve yıllarca bütün Avrupa'yı etkiledi. Papalar, kralları atama pozisyonuna girdi.

Doğu Roma'da ise Bizans uzun yıllar yaşadığı için kilise devletin destekçisi haline geldi. Kilise daha özgür ve az baskıcı bir yapı gösterdi.

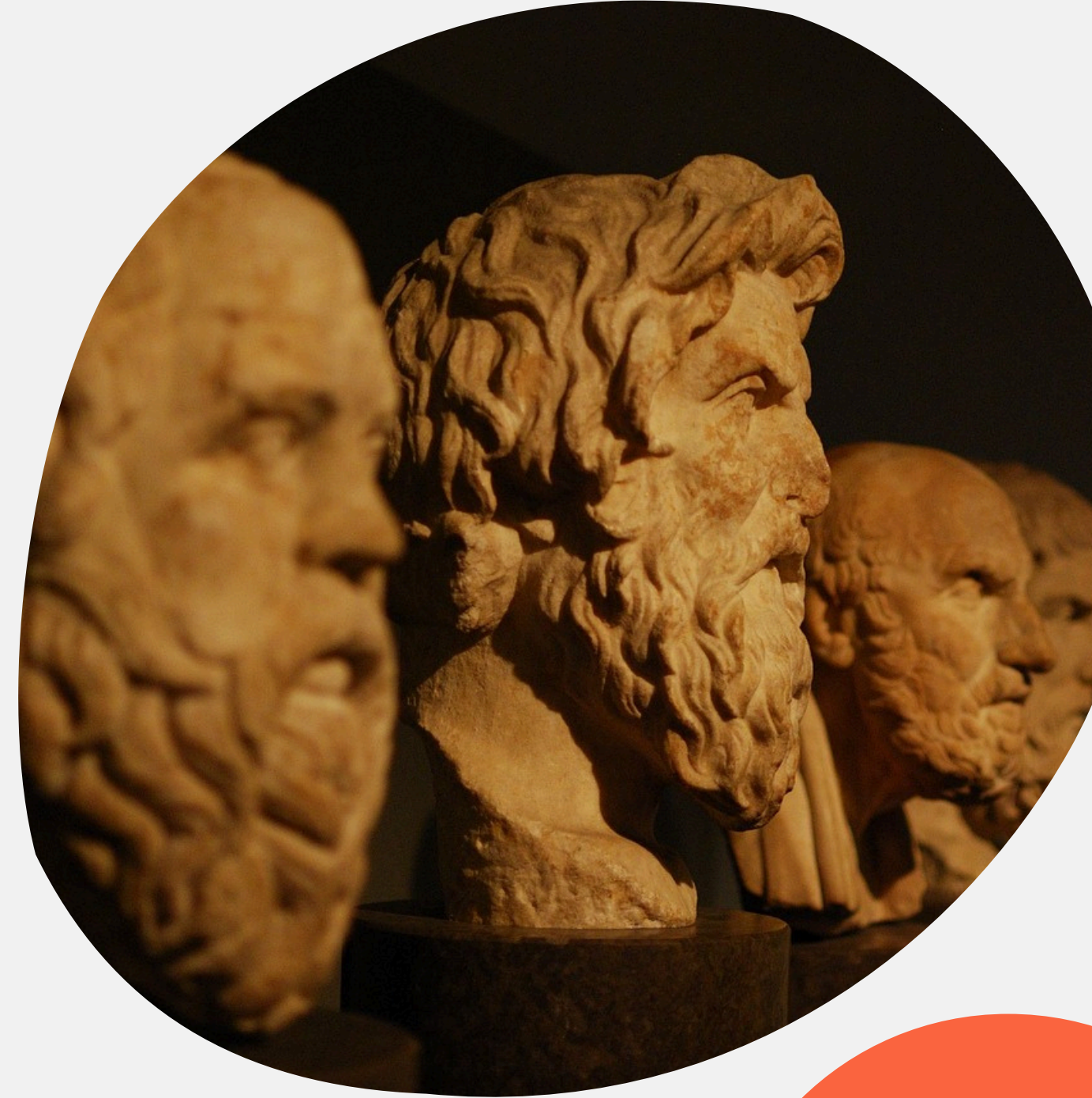
Avrupa'da Papalığın ağır baskısına tepki gelişti. Devletler arasında önemli tartışmalar ve Papalık'a karşı başkaldırmalar oldu. 1516 da Fransa Kralı 1. Fransçoise, Papaların yetkisini uhrevi konularla sınırlandırdı. Bu önemli bir dönemeç oldu.

16 yy. da Hz. İsa'ya atfedilen "Sezar'ın hakkını Sezar'a verin, Tanrı'ya ait olanları Tanrı'ya bırakın" sözü gereği, laikliğin başlangıcına adım atıldı. Kiliselere bağlı olan üniversitelerde biri dünyevi diğeri uhrevi alanlarda çalışan iki ayrı tip üniversite gelişti.

Hristiyanlıkta Felsefe, Bilim ve Hukuk

Antik Yunan döneminde Aristo, tepkiler üzerine Atina'dan kaçınca eserleri dağıldı. Bu dönemlere ait birçok eser İskenderiye'de toplandı. Mısır'daki İskenderiye Kütüphanesi antik Yunan ve Roma dönemlerinden kalan birçok eseri barındıran çok önemli bir merkez oldu. Öklid, Arşimed, Galen, Batlamyus gibi araştırmacılar bu merkezde çalışmalar yaptı.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde eski Yunan ve Roma bilimsel düşüncesine tepki artınca İskenderiye Kütüphanesi 391 de kapatıldı ve dağıtıldı. Kaçırılan eserler çoğunlukla İstanbul'a getirildi ve muhafaza edildi. Daha sonra Hz. İsa'nın insani yönünü savunan Aristo'dan etkilenmiş kesimler, buradaki kavgayı kaybedince bu eserlerle beraber Güneydoğu Anadolu'ya Urfa ve Harran'a kaçtılar. Bu bölgede hakim olan Nasturiler ve Süryaniler bunlara sahip çıktı ve bu bölge önem kazandı.

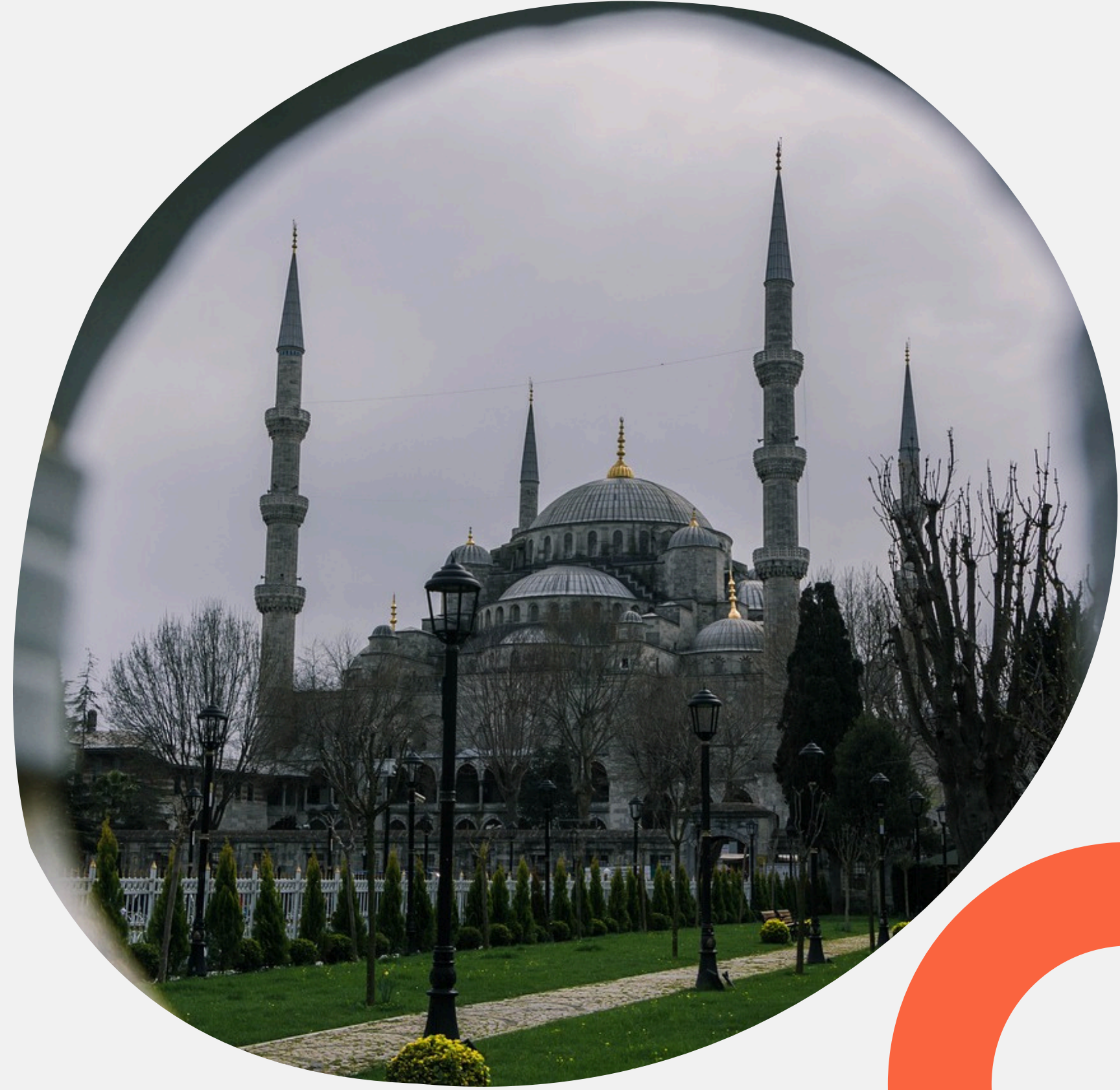

11.yy da batı dnyasnda niversiteler ortaya çıktığında eski Yunan ve Roma'ya ait çok az bilimsel ve felsefi bilgi vardı. Buna karşılık hukuk bakımından Roma Hukukunun büyük etkisi oldu.

Roma Hukuku 5.yy dan itibaren yazılı hale geldi ve batı dnyasının modern hukuk temellerini oluşturdu. Üniversitelerde ilk olarak hukuk eğitimi başladı. Önceleri daha çok din adamları ve din ilişkileri öncelikliydi. Bilime kapalıydı.

MÜSLÜMANLIK

Hazreti Muhammed'in (571-622) kurucusu olduğu Müslümanlık, üçüncü ve son semavi din olarak kabul edildi. Mekke ve Medine'de ortaya çıkan Müslümanlık kısa sürede önce Arabistan daha sonra çevre ülkeler ve kısa sürede Asya, Afrika, Anadolu ve bir kısım Avrupa ülkesinde (İspanya/Endülüs) yayılmış ve en büyük dinlerden biri oldu.

Müslümanlık ve İslam Alemine Genel Bakış

İncil'in aksine Kuran; iman, ahlak ve ibadete ilişkin konular dışında sosyal, ekonomik, siyasi, hukuki ayrıntılara da yer vermiştir. Kuran, peygambere indikçe hafızlar tarafından ezberlendi ve sonra yazılı hale getirildi. Bazı kelimelerin farklı okunuşu ve manası tartışıldı. Sonuçta Hz. Ömer zamanında 651 de tek nüsha haline getirildi ve yayıldı.

Peygamberin yorum, tutum ve sorulara verdiği cevaplar hadis olarak toplandı. Hz. Peygamberin yolunu tutanlara Ehli Sünnet veya Sünni dendi. Hz. Peygamberin sahabesi (O'nu gören ve meclisinde bulunanlar) ve arkadaşlarının yolunu izleyenlere de Selefi dendi. Selefilere göre, Hz. Muhammed zamanındaki uygulama her zaman için geçerlidir. Bundan taviz olmaz. Selefilik, İslamiyet'in en tutucu kolu oldu. Günümüzde hala Selefilik inancı devam etmektedir.

İslam, hem uhrevi hem de dünyevi bir dindir. Daha çok dünyevidir. Hristiyanlık ise tamamen uhrevidir. Dünya işlerine ait detay yoktur. Bu durum daha sonra ortaya çıkan medrese ve üniversiteleri temelden etkiledi. Hristiyanlıkta teoloji, İslamiyet'te ise hukuk eğitim öndeydi.

Hadisler bir ara 600 000'e kadar çıktı. Buhari bunları topladı, 2762'ye indirdi. Dört Halife döneminden sonra bazı katı kurallardaki (Hırsızlık, zina, iftira, İslam'a karşı savaş, fitne yayma) kısasa kısas yumuşatıldı. İşkence yasaklandı, verasetten ibadete yeni hukuk uygulamaları yapıldı. Bu uygulamalar, şeriata ait hükümler ile yeryüzü gerçeklerinin bağdaştırılması için yapıldı ve bu şekilde asırlar boyu sürecektir tartışmaların da temeli atılmış oldu.

Hız. Muhammed, kendinden sonra gelecek halifelerin seçiminde bir çözüm yolu bırakmadığı için iktidar savaşları başladı ve Muaviye'ye yenilen Hz. Ali, 661 de Hariciler tarafından öldürölünce Emevi iktidarı başladı. Muaviye'den sonra halifelik oğlu Yezid'e geçince siyasi bir usul ortaya çıktı. Halifelik siyasi bir makam oldu. Yezid'in, Hz. Hüseyin'i 680 de Kербela'da öldürmesiyle İslam'da iki önemli mezhep ortaya çıktı. Sünnilik ve Şiiilik. Dünyevi bir din olan İslamiyet önemli bir ayrıma uğradı.

Emeviler'e karşı hoşnutsuzluk artınca isyanlar başladı. Yönetim, 749 da peygamber soyundan gelen Abbasilere geçti. Abbasiler kendilerine yardım eden Ali taraftarlarına halifeliği vermeyince yeni bir sorun yaşandı. Aleviler isyan etti ancak kaybetti. Böylece Sünni - Şii ayrılığı kesinleşti.

Emevi Devleti döneminde "Endülüs Devleti" kurulması çok önemli etkiler yaptı (756). Endülüs'ün en önemli etkisi eski Yunan ve Roma bilimsel ve felsefi kültürünün Avrupa'ya taşınması oldu.

Bu arada doğuda Müslümanlar üzerinde Zerdüşlük ve Manizm'in etkisi oldu. İran ve Türklerin İslam Aleminde etkileri arttı.

Abbasiler, yönetimlerini kabul ettirmek için Şeriat' ın tam uygulanmasını şart koştular. Kuranın yazılı hale getirilmesine Selefiler karşıydı. Ayrıca İslam hukuku ile ilgili kararlarda kadıların kararlarında Emevi dönemde olduğu gibi halifeye değil şeriata bağlılık ön plana çıkınca tutucu zihniyet İslam'a hakim oldu.

Not: Emeviler daha geniş düşünceli, Abbasiler ise dar ve tutucu düşünceliydi. Günümüzde bile Şiiler (En büyük Şii veya Şia olan İran, Irak ve Anadolu'da Alevi ya da Kızılbaşlar) sünnilerden daha serbest ve geniş düşünceli kabul edilir.

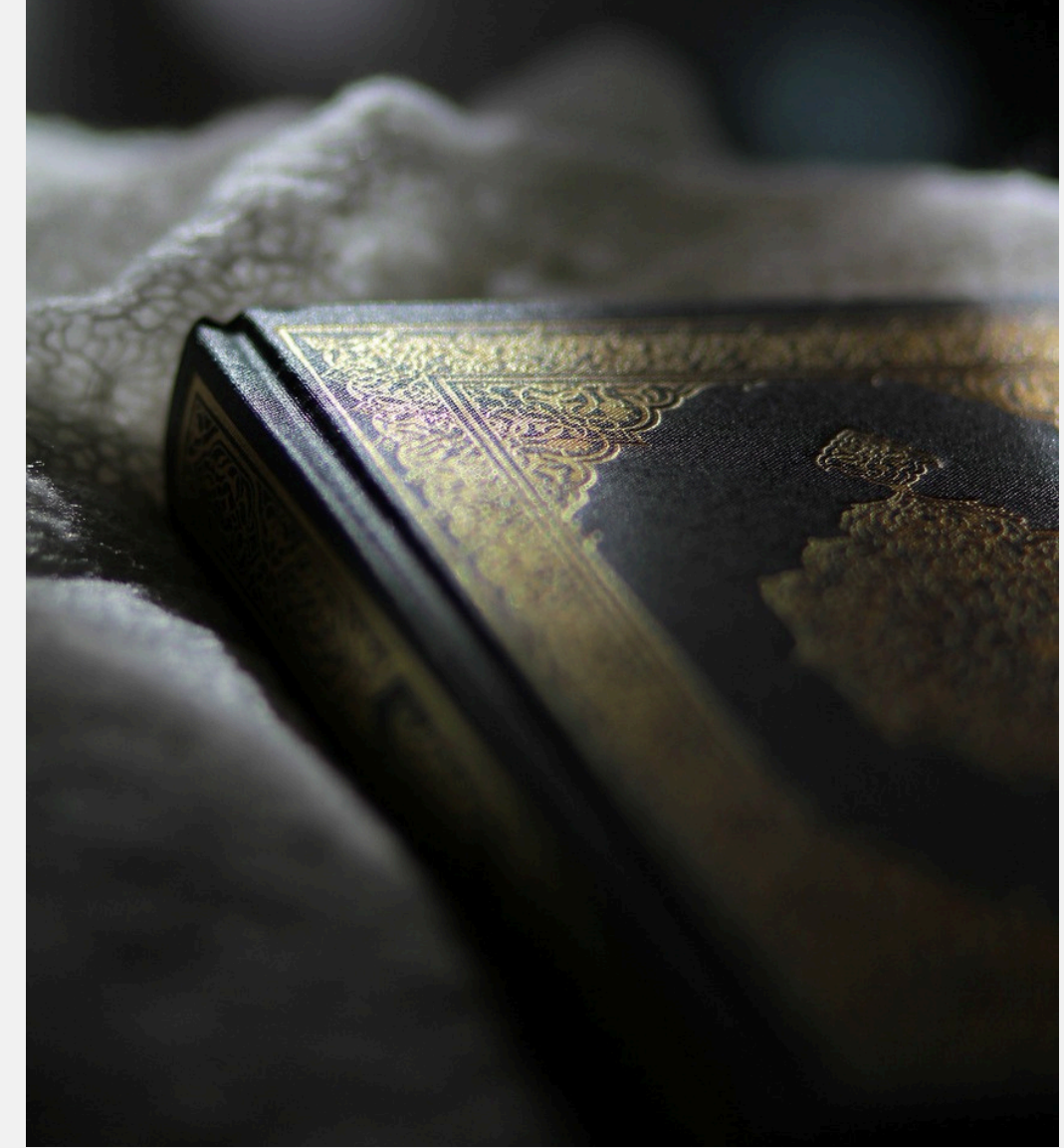
Fıkıh, şeriatın yeryüzüne inmiş hali olarak yorumlanabilir. Abbasiler döneminde fıkıh ve fıkıh eğitimi ön plana çıktı. Fikhi mezhepler Sünnilerde 4 tane iken (Hanefilik, Şafilik, Malikilik, Hambelilik), Şiilerde sadece Caferilik şeklinde günümüze gelebilmiştir.

Ebu Hanife'nin (699-767) kurduğu Hanefilik, Yunan düşüncesinden etkilendiği için şeriatı, mantık ve kıyas ile günün ihtiyaçlarına göre yorumlamıştır. Kağıt, para, çek ve kredi mektubu gibi parasal araçlar Avrupa'dan önce Hanefiler tarafından kullanılmıştır. Beş yüz yıl sonra batıda okutulan ticari yapılar, fonlar ve ticaret hukukunun temelleri Hanefiler tarafından atılmıştır. O zamanki vakıfların amacı zekat ve miras vergilerinden kurtulmaktır. Yine Hanefilere göre, kadın ile erkeği ayırt edebinceye kadar alkol mubahtır. Sonuç olarak Hanefilik; Tanrı'nın sözünden çok dünyevi düşüncelere dayalı bir hukuk yorum ekolüdür.

Malikilik İran etkisinde kalan ve Hanefilik mezhebine tepki olarak ortaya çıkan bir mezheptir. Hanefi ve Malikiler hadislere ihtiyatlı yaklaştıkları için Selefilerin tepkisini çektiler. Bu sırada Kahire'de yaşayan Muhammet el Şafi, Şafi mezhebini kurdu. Şafi'lik hadislere değer veren daha tutucu bir anlayıştır. Fıkıh ilminin kurucusu kabul edilir.

Hambeli mezhebi, en tutucu mezheptir. Hadislerin çoğunluğu doğru kabul edilir.

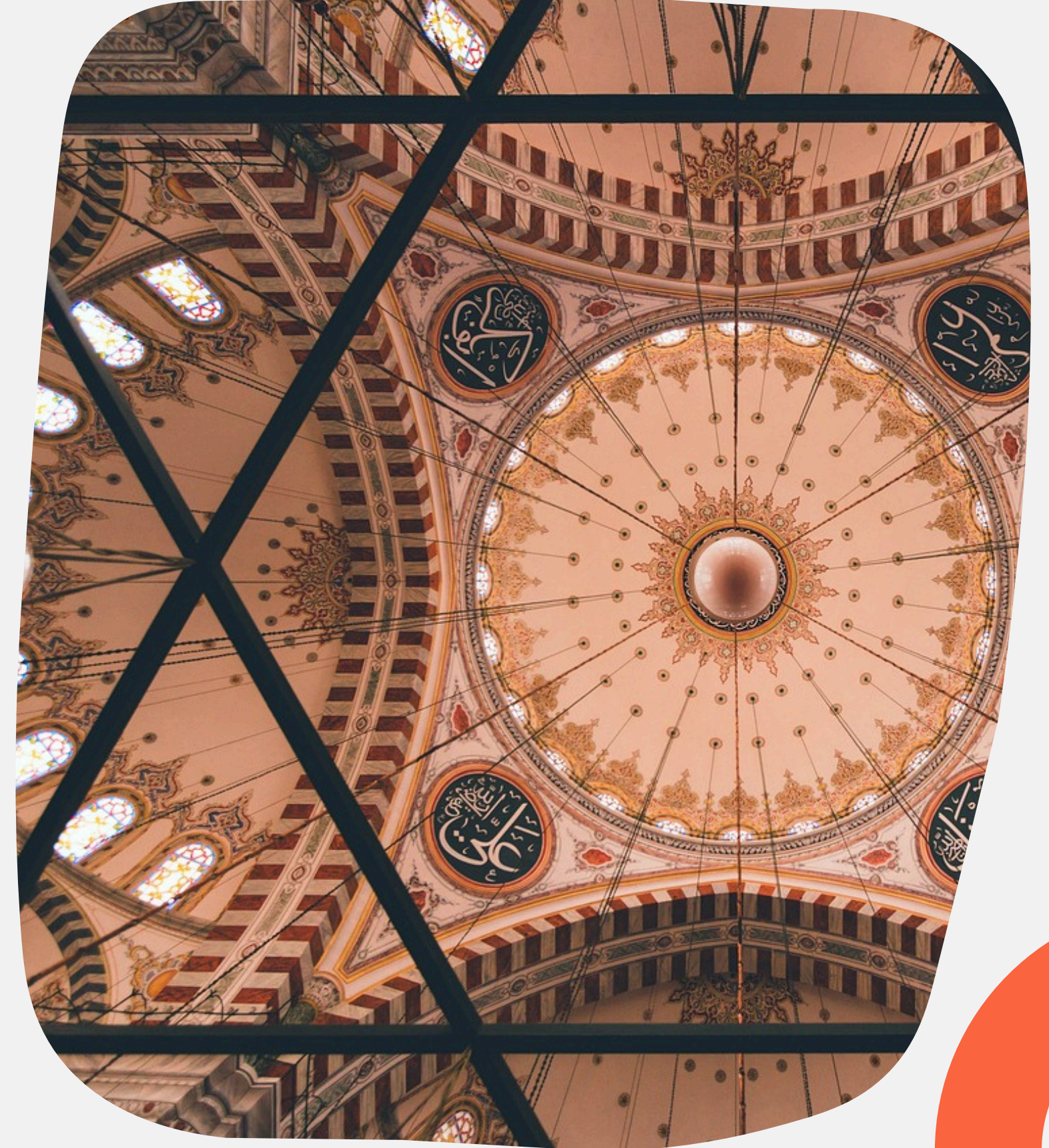
Hanefilik İslam dünyasının genelinde, Malikilik Hicaz, Kuzey Afrika ve Endülüs'te, Şafi'lik ise Irak ve Mısır'da yayıldı.

İSLAM RÖNESANSI

İnsan aklını tamamen reddeden Selefilik, 8. yy a kadar İslam Dünyasında tek başına hakimdi. Bu sıralarda tutucu Hristiyanlardan kaçarak Urfa, Nusaybin, Antakya gibi yerlere gelen farklı düşünen Hristiyanlar yanlarında getirdikleri eski Yunan ve Roma eserlerini bölgede tanıtmaya başladılar. Özellikle Nasturiler çok etkin oldu. Birçok Türk, Nasturilik'i seçti. Eski Yunan ve Roma eserleri, bu kişiler tarafından Aramiceye ve Arapçaya tercüme edildi. Taberi (8.yy) bir Nasturi idi. İlk tıp kitabını Arapçaya çevirdi. Razi, İbni Sina, Farabi bu eserlerden faydalandı. Yunanlı filozof ve bilim adamlarının kitapları Arapçaya tercüme edilince bütün İslam Alemine yayıldı. Müslümanlar, Aristo ile Eflatun arasında ayırım yapmadı. Böylece serbest düşünce gelişti ve zamanla "İslam Rönesansı", "İslam Aydınlanması" başlamış oldu.

Abbasiler Döneminde Harun Reşit, Bağdat'ta bilim ve tercüme merkezi kurdu. Bağdat'ta Türk, Farsı, Şii, Hindu, Hristiyan veya Musevi bilim adamları bu merkezlerde toplandı. Bu şekilde Çin'den Endülüs'e kadar bütün dünya, İslam bilimi ve gelişmesinin etkisinde kaldı. Bu dönemde Çin'den gelen teknoloji ile kağıt fabrikası kuruldu, yaygın posta teşkilatı uygulamaya girdi.

Harun Reşit'i izleyen 4 halife; Emin, Memun, Mutasim ve Mütevekkil dönemlerinde Bağdat dünyanın bilim merkezi, İslamiyet ise zamanın en gelişmiş inanç sistemi oldu.

İnsan akli ve muhakeme (yorum yapma) bu dönemde İslam kültürüne hakim oldu. Yeni modern kurum ve müzeler yaygınlaştı. Kitapevi, Tıp Evi, hastane, rasathane ve müzeler o zamanki eğitim ve araştırma kurumlarıydı. Fen bilimleri ve matematik çok gelişti. 12. yy başına kadar bu durum devam etti.

Bu dönemde El Kindi, Farabi, El Harezmi, El Razi, Biruni, İbni Sina, Ömer Hayyam, İbni Rüşd, El Cezeri gibi bilim adamları birden fazla alanda çalışmalar yaptılar. Aynı bilim adamı; tıp, matematik, biyoloji, mantık, astronomi konularında eserler verdi. Bunların bir kısmı daha sonra gelişen batı medeniyeti tarafından çok iyi tanındı ve kitapları uzun yıllar batı eğitim merkezlerinde okutuldu.

Farabi, Aristo'dan sonra gelen ikinci felsefe öğretmeni olarak kabul edilir. Farabi, İbni Sina, İbni Rüşd ve El Kindi, Tanrı'nın tabiata doğrudan müdahale etmediğini, tabiatta meydana gelen olayların doğal nedenlerden, eşyanın doğal özelliğinden ve gökyüzü cisimlerinin etkisinden ileri geldiğini savundular. Bu görüşlere en çok karşı çıkan Gazali oldu. Gazali tam anlamıyla "İnanç" esasına göre düşünen, insan akli ve düşüncesini dikkate almayan bir görüş savundu.

Bu dönemde İslam Dünyasının resmi dili Arapça olduğu için bütün gelişmeler Araplara atfedilir. Ancak bu doğru değildir. İslam Aydınlanmasında Araplar kadar Orta Asya, Horasan ve Orta Doğu'da yaşayan İran ve Türklerin de katkısı vardır. Bilime katkı yapmış insanların üçte biri Orta Asyalı ve Türkidir. Özellikle felsefe, fen, tıp ve matematik katkısının yüzde doksanı Orta Asyalı bilim adamlarına aittir. Kalan üçte ikinin yarısından fazlası İranlıdır.

İslam Aydınlanma Dönemi, 750-1300 arasını kapsamaktadır. Bu dönem, Moğol istilasından 100 yıl önce Gazali'nin insan akli ve muhakemeye getirdiği kısıtlamalarla sona ermiştir.

Harun Reşit döneminde "Mülteziciler" denen akılcı bir mezhep ortaya çıktı. Bunlar Selefilerin tam karşıtıydı. Her şeyi akılla çözmeyi savundular. Buna karşılık Selefilik giderek güçlendi. İslamda şidetli bir çatışma başladı. Hanbeli Selefiler, yeni her şeye karşıydılar; edebiyat, bilimsel çalışma, oyun, satranç, tavla vs. şeyleri yasakladılar. Hanbeli Selefilerin hakim olmasıyla İslam Aydınlanması çökmeye başladı.

İç karışıklıklar sonucu halifelik sık el değiştirdi ve değerini kaybetti. Abbasilerin yıkılmasından ve karışıklıklardan sonra Türk Selçuklular ve ardından Osmanlılar ön plana çıktı.

Selçuklu Hakanı Tuğrul Bey yenilikçiydi ve Mültezicilere yakındı. Buna karşılık sonra gelen Nizamülmülk, bunlara karşıydı. Devletin dağılmaması için hukuk ve nizamın sağlanması, yani statükonun devamı öncelikliydi. Yeni ve farklı fikirler zararlı kabul edildi. Nizamülmülk 1067 de devlet görevlisi yetiştirmek üzere ilk üniversiteyi kurdu. Nizamülmülk öldükten sonra Bağdat Nizamiye Medresesi'nin başına getirilen Gazali, sürekli mevcut statükonun devamını savundu, yeni fikir ve değişikliğe karşı çıktı.

1258 de Bağdat'ın Mođollar (Hülagu) tarafından ele geçirilmesi ve kütüphaneye ve sarayların yıkılması İslam Rönesansını bitirdi. Tam bir çöküş başladı. İslam aydınlanması dönemi bitti.

Bu çöküşte tepki olarak İslam dünyasında “Sufilik” akımı gelişti. Hallacı Mansur, Ahmet Yesevi, Mevlana Celalettini Rumi, Bektaş Veli ve Simavnalı Bedrettin (Şeyh Bedrettin) bu akımın temsilcileridir. Sufiliđi resmi devlet itikadı haline getiren Burhanettin Nakşibendi'dir.

Sufiler, tanrı ile doğrudan bağ kurarak Kuran'da olduğuna inandıkları gizemli öğeleri keşfetmek için derin düşüncelere dalmışlardır.

Tasavvuf felsefesine göre “Evren, Tanrı ve İnsan” birdir. Ruh insanda tanrısal bir varlıktır. Buna “Vahdet-i Vücut” denir.

Bu sıralarda Teymiyye, İslam'ın yeniden peygamber ve halife dönemindeki gibi yaşaması gerektiği fikrini ortaya attı ve Moğol istilasına karşı “Cihat” fikri geliştirdi. Yıllar sonra (18.yy) Arabistan'da Muhammet el Vahap, “Vahabi” mezhebini ortaya attı. İslamda Selefilik ve Cihat bu şekilde yerleşti ve günümüze kadar geldi. Usame Bin Ladin, El Kaide, DAİŞ ... gibi.

İslam Aydınlanma Çağı Neden Devam Edemedi

İslam Dünyasının altı yüzyıl (800-1400) devam eden aydınlanma çağı, değişik nedenlerle değişime ayak uyduramadı ve gelişimini sürdüremedi. Değişimin hızı kesildi, durakladı ve nihayet tamamen kayboldu, her şey tekrar geriye gitti.

*Moğol istilası, (1258 de Hulagu), bütün İslam alemi yakıp yıktı. 800 000 kişi öldü. Kültürel birikimin harap oldu. İslam alemine yağmacılar hakim olunca aydınlar dağıldı ve bitti.

* İslam Devletlerinin duraklama dönemine girmesi, devlet düzeninin giderek bozulması, yorgun ve huzursuz devlet başkanlarının değişimden korkması,

*Özellikle tıp alanında dini inançların bilimsel araştırmaya engel olması gelişmeyi engelledi,

*Bilim saraydan dışarı çıkamadı, halka inemedi, halkın yararına kullanılamadı. Hükümdara bağlı kaldı.

*Bilgi sadece öğrenme ve tartışmada kaldı. O zamanki bilim; tarım, barınma, giyim ve silahta gelişmeye yol açmadı. Bilinen veya yeni bulunan buluşların pratik hayata yansımaması ve halka faydasının olmaması gibi nedenlerle pozitif bilimlerin eğitimi medreseye girmedi.

*Hükümdarların kişisel tercih ve merakı bilim adamlarının kaderini etkiledi. Yöneticiler tutucu ise bilim adamları barınamadı.

* Özgür irade / Kadercilik kavgası yöneticilerin işine gelmedi.

*Bilim adamları cahil kitleleri hor gördü.

Sonuç olarak; bütün bunlar doğu dünyasında eğitim sisteminin modernleşmesini engelledi, teolojik eğitim 20.yy'a kadar devam etti. Bu yaklaşım nihayet ilk defa ülkemizde Cumhuriyetin ilanı ile son buldu, modern ve çağdaş eğitim ve araştırma başladı.

Hristiyanlık ile Müslümanlık Arasındaki Farklar

İlk semavi din olan Musevilik, diğer sonradan gelen Hristiyanlık ve Müslümanlığa kaynaklık etmiştir. Ancak Hristiyanlık ve Müslümanlık arasında önemli farklar vardır.

1.İncil uhrevi bir kitaptır. Tarihi olayları anlatır. Kuran ise, uhrevi olayların yanı sıra bir hukuk ve devlet düzeni öngören dünyevi bir kitaptır.

2.Papa ruhani anlamda tanrının halefidir. Hz Muhammet ve halifeler ise siyasi anlamda devletin başıdır.

3.Hristiyanlıkta öne çıkan düşünce teolojidir. Çünkü Teslis, bakire doğum vs yoruma muhtaçtır. Müslümanlıkta ise öne çıkan fıkihtir. Çünkü İslamiyet bir devlet düzenidir. Teolojik bir sorun yoktur. (Not: Tanrı, yaratılış, peygamberler ve diğer uhrevi dinlerle ilgili sorun yoktur.)

4. Hristiyan mezhepleri teolojik görüş ayrılıklarına, Müslüman mezhepleri ise fıkihi görüş ayrılıklarına dayanır.

5. İslamiyet'te din devletin denetimindedir. Katolik dünyasında ise din devlet demektir, yani devlete hakimdir. Günümüzde ise artık Hristiyan ülkelerde devlet ve din tamamen ayrıdır.

Kaynak: Medrese v Üniversite, Prof. Dr. Kemal Gürüz